

TRANSCRIPT Vrouwengeschiedenis en trouwen met de vijand.

Met Maartje Duin (afl. 182)

NYD dag mevrouwen en al dan niet dolle mina's, welkom bij DAMN, HONEYYYY

START INTRO TUNE

ML De podcast over shit waar je als vrouw van deze tijd mee moet dealen

NYD Mijn naam is Nydia

ML En ik ben Marie Lotte

NYD En dit is aflevering 182. Vorige week hebben wij een soort korte niet-aflevering uitgebracht... waarin wij in niet al te opperste, beste stemming waren

ML heel veel mensen lieve berichtjes gestuurd, van ik weet niet wat er aan de hand is, maar neem alsjeblieft je tijd. Dank je wel daarvoor. Dat was ook heel erg steunend.

NYD Zeker, ja

ML En om maar wel eventjes een klein beetje opheldering te geven, want dat vinden we wel belangrijk, er is iemand in ons leven van wie we heel veel houden, een goeie vriend van ons, heeft een heel ernstige diagnose gehad en is ernstig ziek. Op dit moment staat alles eventjes in het teken van hem. We gaan er verder ook niet echt over uitweiden, maar dan weet je gewoon wat er speelt in ons leven en waarom we soms misschien wat warrig klinken, of een beetje verdrietig klinken, want ja, dit is ook het leven.

NYD Ja, maar we vinden het ook fijn om wel hier te zijn met een podcast.

ML Precies. Dan ga ik nu even door naar het voorstellen van de gast.

Bij ons in de studio is journalist en podcastmaker Maartje Duin.

Een aantal jaar geleden maakte zij de podcast De plantage van onze voorouders - waarin ze in haar eigen familiegeschiedenis duikt om daar sporen van het slavernijverleden te onderzoeken. Nu is ze daar met een nieuwe podcast 'Mina en Mevrouw', een Prospektor/VPRO productie, gemaakt voor OVT / NPO Radio 1 door een team dat bijna volledig uit vrouwen bestaat. Voor deze podcast deed ze wederom een graai in haar eigen familie. De podcast gaat namelijk over Maartjes overgrootmoeder, Grootmama, Marietje gravin van Lynden-Calkoen ofwel: Mevrouw. Grootmama's inwonende dienstbode Mina Marinusse diende haar bijna haar hele leven. Mina en Mevrouw gaat over hun innige relatie, over afhankelijkheid, klasse en vrouwengeschiedenis en straks gaan we het daarover hebben. Welkom Maartje!

MAA Dank je wel. Hallo!

NYD Yes, finally!

ML We zijn heel blij dat je bij ons aanschuift. Eerst eventjes een openingsvraag, want ik zat me een beetje in te lezen in Mina en Mevrouw en toen las ik dat het verhaal van Mina en Mevrouw... eigenlijk een soort gekilde darling is uit de podcast De Plantage van Mijn Voorouders. Kun je daar wat over vertellen?

MAA Ja, van ónze voorouders. Ooit was de titel Van Mijn Voorouders, maar dat is toen “onze” geworden. Ja, eigenlijk was dit een gesprek... Ik begon in 2018 met graven in mijn familiegeschiedenis, eigenlijk naar aanleiding van de Zwarte Piet-discussie, waar ik een soort van stelling in wilde nemen. Ik dacht dat ik misschien wel sporen van dat slavernijverleden... in mijn familiegeschiedenis kon vinden. Maar gevoelsmatig was er een andere ongelijkheid die ik nog van nabij had meegemaakt, en dat was de relatie tussen mijn overgrootmoeder en Mina, haar dienstbode. Dus ik ben toen een heleboel tegelijkertijd gaan uitzoeken, want als ik ergens aan begin, dan duik ik er helemaal in. Dus ik heb toen allemaal gesprekken gevoerd met mijn familie en mijn moeder, maar ook de familie van Mina. En tegelijkertijd was het duidelijk dat dat echt iets heel anders was dan slavernij. Ik wilde nu dit verhaal over slavernij laten gaan. Samen met Peggy, die ik ontmoette, hebben we ons daar, het verhaal, op toegespitst. Ik had al heel veel interviews gedaan en die ben ik een paar jaar later weer gaan uitwerken.

NYD Jouw familie heeft wel wat te verduren gekregen qua gevoelige en de soms pijnlijke vragen die jij durft te stellen. Dat maakt allebei de podcast zo ontzettend goed.

ML Ja, want je hoort het wel, de wrijving of zo. We beginnen natuurlijk met onze openingsklassieker, de Femisser. Nyd, ben jij nog de Femist in?

NYD Ja, ik heb er wel eentje, maar wat we net vertelden, het is een rare periode... en we zijn eigenlijk helemaal niet met deze dingen bezig. Maar ik had er toch een, want wij gingen naar het studentenprotest bij de UvA ter support. En dit is een hele flauwe femisser waar mensen niet te veel van moeten verwachten. Maar op een gegeven moment gingen mensen dingen zeggen over die mensen van de ME of die DSI-mensen, of hoe heet dat, die speciale interventies met skinny jeans, die hebben kleine piemels en die kunnen niet neuken. En daar heb ik toen toch even van genoten dat dat soort dingen gezegd werden. Zo stereotyp en kinderachtig. En het past helemaal niet bij het idee dat elk lichaam goed is...en je hoeft helemaal niet goed te neuken om een man te zijn.

ML Het was gewoon heel erg dat Little Dick Energy-achtige macho mannetje... snel op zijn kleine piemeltje getrapt ofzo.

MYD Ja, en dat ze dan Marjol na gaan doen. Maar ja, het was gewoon een beetje flauw van mij, dat ik daar te goed moet lachen.

MAA Je zoekt een uitlaat.

NYD Precies, ja, dat was het even. Want laten we het wel heel even korter over die studentenprotesten hebben. Marielot en ik hadden het al over van, we willen eigenlijk in de volgende aflevering, dat is weer een yes-no-aflevering, daar even echt uitgebreid bij stilstaan, maar heel even kort, want je leest er nu van alles over in de media. Een aantal politici hebben ook uitspraken gedaan.

En wij waren er zelf bij in de support-demo. En het verhaal wat dus nu rondgaat, is dat het gewelddadig is en dat er met stenen gegooid wordt. Daarvan wil ik zeggen dat wij dat echt niet gezien hebben in de support-demo. En dat wij wel heel heftig politiegeweld hebben gezien. Een verhaal waar ik het zelf uit kan lichten, is dat wij op een gegeven moment terug werden gedrongen door de ME. Het was een soort smal gangetje, dus we konden niet allemaal massaal snel weglopen.

Er viel iemand en toen probeerde iemand anders haar overeind te trekken. En degene die haar dus overeind probeerde te trekken, die werd vervolgens op haar achterhoofd geslagen door iemand van de ME met een wapenstok. En zij had een flink bloedende hoofdwond, hield ze daarover. En van haar, weet je wel, ik was erbij, er werden geen stenen gegooid, er was geen geweld. En een van de dingen die we ook veel scandeerden is...

you bring the violence. Wij waren vreedzaam. We are peaceful, what are you? En het frustriert me echt mateloos wat ik nu voorbij zie komen. Want ik heb het zelf gezien en zelfs al zie je geweld, daar kunnen we het ook in de volgende aflevering over hebben, is geweld wel of niet toegestaan op het moment dat er zoveel mensen doodgaan, vermoord worden, als er een genocide is? Daar heb ik ook natuurlijk allerlei meningen nog over. Maar als dan ook nog die kaart gespeeld wordt van het is allemaal gewelddadig, en dan mag de politie ook zo gewelddadig optreden, dan wil ik echt heel duidelijk zeggen, ik was daar en ook als er geen geweld is, komen ze met die wapenstokken, slaan ze mensen op hun hoofd tot bloedens toe.

Ik heb drie mensen met flinke heftige hoofdwonden zelf gezien.

ML Ja, ik ook.

NYD Bij de support-demo. Op het gebied van de UvA zijn er geen mensen die achter barricades staan.

ML Je kan van die barricades en zo vinden wat je wil over vernielingen en dingen, daar gaan we het de volgende aflevering zeker over hebben.

Maar dit was echt gewoon... Er stonden mensen gewoon op straat waar je mag staan. Het was ook niet dat ze door de barricade van de ME probeerden te breken, niks. Ze stonden daar gewoon. Op een gegeven moment wordt het besluit genomen door de politie of de ME... dat mensen weg moeten en dan wordt er een soort charge uitgevoerd. Dan rennen ze volle bak op je af.

En als je niet meteen weg bent, en er staan nogal wat mensen, dus het is echt wel op dat moment een soort van gevaarlijk. Als je niet meteen weg bent, dan krijg je gewoon een knal op je kop. En echt heftig bloedende mensen. Wat ik ook lastig vind, dat wil ik graag ook nog even zeggen, is dat als je nu in de media, als je kijkt naar de koppen in de media nu, is het veel van, ja, er zijn demonstranten en ze scanderen leuzen als fuck the police. Oké, ja, dat wordt ook geroepen inderdaad. Maar als je kijkt naar wat er het meest geroepen wordt, is dat Free Palestine, We are Peaceful, What are you?

NYD Maar ook als agent zijnde zou je toch niet getriggerd moeten raken als iemand fuck de police zegt? Je mag daar wel een boete voor geven, want dat is verboden in Nederland.

Maar je staat daar bij die mensen, laat je niet zo pakken of zo.

Er lag dus echt een plas bloed op de grond, toen kwam een politiebus langs. Ik zei tegen die man dit is wat jouw collega zei, ik was echt zo ontzettend boos. En die man raakte ook gewoon een soort opgefokt. Ik dacht jesus, dit is jouw werk, jij zou daar niet getriggerd door moeten raken. Ja, het is gewoon niet oké wat ik daar heb gezien.

ML Nee, en ik dacht dus ook dat je als politie zijn wordt getraind in de-escaleren. Dat zie je niet terug, op geen enkele manier. Ik krijg daar echt een heel naar gevoel van, ook omdat het voornamelijk gaat over mensen van kleur. Zowel het doel als de mensen die er staan zijn natuurlijk ook veelal van kleur nu.

NYD Wij zijn bij veel protesten geweest, dat hebben wij nog nooit gezien.

ML Nee, een A12-protest van Extinction Rebellion gaat er echt heel anders aan toe. Dat is niet het geweld... En dan zitten we ook van...oh daar komt een waterkanon

NYD Daar is natuurlijk ook wel goed geweld.

ML Er zijn gewelddadige dingen, maar ik vind dit niet... En plus, het is echt opeens bam met wapenstok. Ik heb dit nog nooit meegemaakt.

NYD En ook wat betreft antisemitisme, sorry, nog even... Deze beweging heeft actief...

Anti-semitisme is niet oké binnen deze beweging, dat wordt niet geaccepteerd.

Dat heb ik ook niet gezien, niet gehoord. Het kan zijn dat er mensen bij zijn die dat wel hebben gedaan, maar dat is ook duidelijk vanuit de studentengroep, dat wordt niet geaccepteerd. En toch is dat ook weer iets wat Rutte in een tweet online zette, dat de Joodse-Nederlanders de schuld krijgen of zoiets. We staan daar nota bene met allemaal Joodse Nederlanders...die ook tegen de genocide staan te protesteren. Dus wat is dit voor een raar gedraai, wat zijn dit voor leugens? Ja, ik... Allemaal gevoelens. Ga alsjeblieft naar support-demo's, lieve mensen, of ga dus als je geen student bent, of ga naar de landelijke demo.

Die is dus... Zaterdag. Dat is wel, als je dit luistert, waarschijnlijk morgen geweest. Maar er zijn heel veel protesten.

ML Doe het en wees ook niet bang. Er wordt inderdaad geweld gebruikt, maar op het moment dat je dat eng vindt, kun je ook aan de zijkanten blijven staan.

NYD En als je dit eng vindt, wees dus ook niet naïef. Zo van, oh, die ME doet dat niet. Het maakt niet uit of je lief lacht of wat dan ook. Als je op de verkeerde plek staat, dan rammen ze gewoon. Dus zorg ook een beetje voor jezelf. Dat sowieso. Heb jij nog een Femimisser?

ML Oh ja, leuk! Ik heb ook gewoon zo'n non-Femimisser waarvan ik dacht dat ik dat heel vaak gebruik. Kennen jullie het cheerleader effect?

NYD Ja.

MAA Nee.

ML Oké, cheerleader effect. Ik denk dat het ontstaan is uit de serie How I Met Your Mother. Tenminste, ik ken het daaruit. Volgens mij is het het personage Barney die gebruikt het op een gegeven moment, dan staat hij met zijn vrienden in de kroeg en dan heeft hij het over dat er helemaal geen mooie vrouwen zijn. En dan in die kroeg op dat moment. En dan zegt een vriendin van hem, daar zit een hele groep meiden, die zijn hartstikke knap. En dan zegt hij, nee, nee, nee, dat lijkt, maar zo, hier is sprake van het cheerleader effect. En dan bedoelt ie daarmee, je ziet een groep meiden, die lijkt op het eerste gezicht heel knap, maar als je ze dan één voor één gaat bekijken, individueel, dan wordt er zo ingezoomd en dan heeft de ene snorharen en de andere een puist, en de andere heeft een enorm gebit en zo. En dan zitten ze allemaal met zo'n vertrokken gezicht naar het groepje cheerleaders te kijken. En het cheerleader-effect zit echt in mijn hoofd geprent. Gisteren was ik met Nydia aan het praten over een cadeautje kopen. We hadden het over winkels waar je heen kon gaan. En een winkel die we noemden, dat ziet er altijd heel leuk uit, maar als je er naar binnen loopt is er eigenlijk niks te kopen.

Dus ik zei, nee, dat is echt een cheerleadereffect. Ik gebruikte dat heel vaak om een soort desillusie uit te leggen, dat iets zo tegenvalt, terwijl je er veel van verwacht. Dat is natuurlijk totaal niet feministisch van mij.

MAA Dan hou je die term in stand.

ML Ja, precies. Ik vond het wel grappig, want ik was net aan het nadenken over wat mijn femi-misser was en ik maakte er een. Het gebeurde!

NYD Heerlijk als dat zo gebeurt, hè?

ML Love it, love it! Maartje? Ik heb mijn Femimisser meegenomen. Oeh!

MAA Er komt zo meteen een tas op tafel. Ik heb namelijk 4,99 euro uitgegeven aan dit product. Dat is boob-tape.

ML O, ja, lekker!

NYD We hebben het gehad en de effecten ervan mogen zien. Het is werkelijk waar amazing Het is ongekend. Maar bij Marie Lot werkt het niet.

ML Nee. Ze krijgen een rare vorm ervan omdat ze bij mij plat gedrukt worden. Je kan ze gewoon niet omhoog hijsen.

MAA Voor mij is dit een heel nieuw fenomeen. Het maakt onderdeel uit van een nieuwe wereld die ik ben ingestapt sinds ik ga trouwen. GELACH. Ik heb het in mijn hoofd gehaald om een jurk uit 1920, die al door drie generaties vrouwen voor mij is gedragen, te dragen. Dat is heel leuk, dus door mijn oma en mijn overgrootmoeder. Niet de overgrootmoeder van dit verhaal helaas, dat zou leuk zijn geweest natuurlijk. Dat is dus een jurk die dan helemaal versteld moet worden, maar je moet toch wel daarin passen. En natuurlijk zijn die vrouwen voor mij allemaal op hun 20ste getrouwd en ik ben 48. GELACH. Dus daar moet heel wat kunst en vliegwerk aan te pas komen. GELACH. En een van die onderdelen was een soort korset, letterlijk.

NYD Een echt korset? Hoe oud is die jurk dan?

MAA Uit 1920, 104 jaar oud.

ML En daar hoort een korset bij?

MAA Nee, dat moet eronder want het is van zijde.

ML Maar dat is nogal te koop, zo'n korset?

MAA Nee, niet een korset, het is gewoon dat corrigerende ondergoed. Het is gewoon zo'n body, maar ik noem het een korset.

ML Ik dacht jij gaat helemaal ingesnoerd.

MAA Ja, zo voelt het natuurlijk.

NYD Omdat het zo strak zit.

MAA Ik ga helemaal terug naar de positie van de vrouw in 1920. Maar goed, dat ding zakt af, want dat is strapless. Dus moest ik manieren vinden om het omhoog te houden en toen raadde iemand mij boobtape aan. Maar dat doet dus heel erg pijn, heb ik begrepen. Ik wil het dus niet eens uitproberen, want ik hoorde later dat je nipplecovers nodig hebt.

NYD Ja, daar ben ik ook bekend mee.

MAA Ik ben daar allemaal niet mee bekend, maar dat is gewoon omdat ik..

ML Maar die nipplecovers zijn dan om te voorkomen dat het zeer doet?

MAA Ja, je moet dus eerst inderdaad je tepels bedekken en dan moet je dit erop zetten. Maar als je het eraf rukt, doet dat toch ook pijn? Ja, dan moet je met olie en zo...

NYD Wij hebben ook nog wel eens tepelkwastjes op gehad natuurlijk. En dan moet je dat er ook af trekken. Het valt wel mee, eerlijk gezegd.

ML Ik had één keertje wel echt dat ik dacht: jeeeeeeetje, dit is pijnlijk.

NYD Ja, oké..

MAA Ik dacht eigenlijk, wat doe ik mezelf aan?

NYD Ja, dat absoluut inderdaad.

ML Maar inderdaad, nipplecovers zijn wel fijn. Ik moest een keer plakband van mijn tepel trekken en toen had ik ook echt korsten op m'n tepels.

NYD Wat doen we eigenlijk?

ML Wat doen we onszelf aan?

MAA Ja, precies, ja.

NYD En rondom het trouwen? Want ik vind trouwen geweldig en leuk en ik ben helemaal hyped ook voor jou dat je dit nu gaat doen, maar je zou daar natuurlijk ook allerlei meningen over kunnen hebben.

MAA Ja, precies. Ik hoorde in een aflevering van jullie over naar bed gaan met je vijand. Ja, trouwen met je vijand. Dus het is de ene femimisser na de andere.

NYD Wat héérlijk.

MAA En ik doe het mezelf aan, want voor mijn vriend hoeft het niet.

NYD En je komt ook nog uit een verleden dat je de single issue partij.. dat je heel erg streed voor de rechten van de singles. En nu moeten die mensen hier horen dat je dan gaat trouwen.

MAA Ja, echt een verrader.

NYD Een loss voor de community.

ML Mag de shamebel er nog een keertje extra in?

NYD De shamebel kunnen we misschien laten klinken terwijl je down the aisle loopt.

GELACH

MAA The walk of shame ja. Ja, dat is mijn femimisser, maar ik wil hem graag achterlaten.

NYD Je wilt echt niet gebruiken?

Nee, ik ga het echt niet gebruiken. Het lijkt me echt pijnlijk. Ik ga er gewoon bandjes aan doen.

NYD Dat is een heel goed idee.

MAA Onzichtbare bandjes.

ML Nou ja, ik heb er dus niets aan.

NYD Ik mag de boobtape, bedankt voor dit leuke cadeau. En als we een foto mogen zien van jou in die geweldige jurk, heel graag. Weet je me te vinden.

ML Tijd voor Post!

Lieve Nydia en Marie Lotte en gast, Maartje Duin,

Ik ben eind twintig, en mijn vriendinnen krijgen één voor één kinderen, dat vind ik heel leuk maar er zit me wel wat dwars.

Mijn partner en ik zijn al jaren bij elkaar en hebben geen kinderwens. We wonen samen en dragen samen ons huishouden: we zijn ons bewust van wat de ander doet en doen allebei ons best om elkaar te ontlasten als de één het drukker heeft op werk dan de ander bijvoorbeeld, of als de één even niet lekker in diens vel zit. Ik ben heel blij met deze gang van zaken.

[ML] Ik ook. Dat was mijn eigen commentaar.]

Mijn vriendinnen hebben meer “traditionele” relaties en doen veel meer in huis dan hun mannelijke partners, terwijl ze evenveel werken. Nu zijn ze dus bezig met kinderen krijgen en het lijkt meer op een groepsproject dat ze alleen doen. Het zijn leuke mannen, maar ik heb er moeite mee dat ze willens en wetens een gezin beginnen met iemand terwijl ze weten dat ze waarschijnlijk het grootste deel van de verzorging en het huishouden op zich gaan moeten nemen. Waarom zou iemand zich daarbij neerleggen? Ik spreek dit niet uit naar hen, maar ik vind het wel heel erg.

Wat denken jullie hiervan?

Veel liefs,
Anoniem

[ML] Wat denken we hiervan?

[MAA] Ooohhh.. Ik bleef vooral hangen op het laatste zinnetje. Ik spreek dit niet uit naar hen, maar ik vind het wel heel erg. Ik dacht dat daar al een soort verwijdering in zit. Ze voelt eigenlijk die vriendinnen van zich afdrijven. Ik snap dat. Ik heb zelf geen kinderen en ik heb ook een aantal vriendschappen, ja, die veranderen gewoon als mensen kinderen krijgen. En je hebt er ook nog het effect, eigenlijk variant op wat ik net beschreef bij het huwelijk, maar dat mensen, hoe feministisch ze ook zijn, als ze kinderen krijgen, toch vervallen in de oude rolpatronen.

[NYD] Ja, dat is gewoon heel moeilijk om eruit te breken.

[MAA] Dat ze zich in een korset gaan hijsen als ze gaan trouwen. Terwijl ze denken dat ze een feminist zijn. Maar goed, deze vriendinnen waren kennelijk al vrij traditioneel in hun relatie.

[ML] Ja, zo klinkt het wel.

[MAA] Ze oordeelt eigenlijk over haar vriendinnen, terwijl ik denk dat als die vriendschappen je wat waard zijn, dan moet je dat gesprek toch blijven voeren. En tegelijkertijd bereidt ze zich zo misschien wel voor of wapent ze zich een beetje met een oordeel, en vraagt ze dat

dan ook een beetje van ons of van jullie, van bevestig mij in mijn aversie. Wat ik ook heel goed snap, want ik denk ook dat ze uiteindelijk ook wel ook andere vrienden moet zoeken. Dus niet dat ze deze helemaal moet afschrijven.

ML Nee, maar je hebt ook mensen nodig die wat minder bezig zijn dan met kinderen, die minder in die traditionele rolpatronen vallen. Ik zat dit ook te lezen en ik herken het wel, want er zijn ook een paar mensen waarvan ik dan denk.. Hè? En ik heb mezelf wel echt een beetje moeten trainen of zo, want het is natuurlijk best wel makkelijk praten als je geen uitgesproken kinderwens hebt, om dan zo te gaan denken van: ja, oh my god, je weet nu al dat hij niks gaat doen, zeg maar. Maar dat komt bijvoorbeeld bij mij komt dat toch een beetje voort uit: Moet je nou echt kinderen!? Dus daar zit bij mij zelf al aversie. Ik moet dat in gesprekken lostrekken en denken: het is heel belangrijk voor ze dat ze kinderen krijgen, die willen ze graag. En dan nemen ze dus die traditionele rolverdeling ook een beetje op de koop toe of zo. En dat is oké. Ik bedoel, zeker als ze praten, dat ze al weten dat het zo gaat zijn, ja, dan is dat zo. En daar heb je ook niks over te zeggen.

MAA Ik denk dat zij, dus de briefschrijfster, een belangrijke rol kan vervullen in een ander leven leiden. En dat ze dan ook juist beschikbaar kan zijn voor advies, of hoe doe jij dat dan? Dat is juist fijn als zij een wat vrijer leven heeft, waarbij ze niet meteen vastzit aan die traditie.

ML Dat je een soort voorbeeld kan zijn van dit kan ook. En dan misschien in een paar punten een voorbeeld geven of helpen, of iemand aanmoedigen om het net wat anders aan te pakken, of wel een gesprek te voeren met een partner of zo. Maar je gaat het nooit veranderen.

NYD Maar zoals zo vaak is het ook hier belangrijk dat je open een gesprek aan gaat en vragen stelt. Hoe zie jij dat? Vind je dat vervelend? Hoe ervaar je het zelf? Als er nog geen kinderen zijn, is het moeilijk te bedenken hoe zwaar de zorglast uiteindelijk gaat zijn. Maar als je er eenmaal inzit, wie weet dat zo'n vriendin het fijn vindt om het met iemand erover te hebben en dan met iemand die niet ook in dat rolpatroon zit en zegt dat het bij hoort. * overdreven stemmetje * Hij ziet het niet, hij weet het niet, hij doet het niet, hij kan het niet. Want dan ga je elkaar lopen bevestigen in mannen, mannen, phoe, mannen, weet je wel. Die kunnen niet stofzuigen.

ML En dan kan jij zeggen, oké, maar mijn man stofzuigt wel, ik weet het niet hoor, maar volgens mij moet hij dat gewoon en nou ja, dan hou je ze in ieder geval scherp.

MAA Precies. Ik kan me voorstellen dat zij een heel waardevolle vriendin is voor haar.

NYD Dat denk ik ook.

ML En inderdaad, het is gewoon fijn om dus ook mensen om je heen te zoeken of te vinden of misschien heb je die al, die die kinderwens ook niet hebben en die dat met je delen, want je hebt gewoon denk ik beide nodig.

NYD En als ze dan echt openstaan voor een andere verdeling, dan kan je natuurlijk altijd Ragna Heidweillers boek aanraden. Ze is ook bij ons in de podcast geweest over gelijkwaardig ouderschap. En hoe ingewikkeld dat dus ook is, want Ragna ging er ook echt in met het idee van: Wij gaan het wél goed doen. Maar dat schijnen dus heel veel stellen te hebben, hetero stellen, dat ze denken wij gaan dat doorbreken. Dus het is helemaal niet perse een grote weerstand bij die mannen per definitie.

ML Nee, het is gewoon niet te doen.

NYD Het is gewoon heel moeilijk. Hou je wel je eigen achternaam? Want jij zegt altijd Maartje Duin, want voor ons ben je gewoon echt Maartje Duin.

MAA Ja, natuurlijk houd ik mijn achternaam.

NYD YESS!

ML Ja, ik vind het dus heel raar om jou Maartje te noemen, want dan heb ik dus niet de associatie met jou, iemand moet zeggen Maartje Duin.

GELACH.

MAA Ja, maar dat is mijn trademark.

NYD Ja precies, dat kan je niet kwijt raken.

TUNE.

SPONSOR TAYLOR'S ERA

NYD HOT NEW PODCAST ALERTTTTTTTTT!

ML Het is Taylors Era. Over mn meid, mn schat, mn licht in donkere tijden: Taylor Swift

NYD Annelot Prins en Sophie Rutenfrans zijn dé Nederlandse Taylor Swift experts en vertellen je iedere week het laatste nieuws over de popster.

ML Sophie Rutenfrans kent het hele oeuvre van Taylor Swift van binnen en buiten en geeft je in aflevering 4 een eerste analyse van het nieuwe album The Tortured Poets Department. Volgens Sophie is dit een album waarop Taylor Swift (eindelijk) laat zien dat ze humor heeft ennnnn dat niet alleen Bob Dylan maar ook Taylor Swift als muzikant de nobelprijs voor de literatuur verdient

NYD en wat is jouw zeer expertionele mening over ons Taylor en the tortured poets department?

ML expertioneel, ja??

NYD laat mij, dat is gewoon een woord

ML Ik vind, als expertionele expert, dat het een ongekend talent van die vrouw is, om het keer op keer voor elkaar te krijgen me toch weer mee te sleuren in al m'n emotions. Ik moet altijd heeeeeeeeeeeel lang wennen aan nieuwe muziek, maar ik zette haar nieuwe album aan en ik zat alweer met al me feelings uit het raam te staren. Unbelievable, zag m'n hele leven

als een film voor m'n ogen langs flitsen. Heb natuurlijk ook een hoop te verwerken in de afgelopen dagen en de muziek van Taylor Swift faciliteert dat wel. Vind ik gewoon knap.

NYD Verder in de laatstverschenen aflevering: wie werken er eigenlijk allemaal mee aan het merk Taylor Swift, wat heeft een dolfijn te maken met het broertje van Taylor Swift, en Sophie en Annelot nemen ALLES door wat je moet roepen/zingen/dansen/doen als je bij het concert bent. En dat alles in een heerlijke popcultuur snack van een half uur

ML dat snackt lekker weg, een halfuurtje. Licht en luchtig, maar ook informatief

NYD met humor om te lachen

ML is weer eens wat anders, normaal zit ik alleen maar te huilen als ik naar Taylor luister

NYD Luister nu naar Taylors Era

ML en doe dat vooral op Podimo, Spotify..

NYD of whatever je favoriete podcastapp is

ML kan ons het schelen

NYD Taylor's Era

TUNE TUNE

ML WE MOETEN HET EVEN HEBBEN OVER... klasse, afhankelijkheid en vrouwengeschiedenis. En dat doen we aan de hand van de casus Mina en Mevrouw, twee vrouwen wiens leven innig verstrengeld waren, afkomstig uit zeer verschillende milieus: Mina dienend en Mevrouw bediend. De hoofdpersonages uit de podcast Mina en Mevrouw van Maartje Duin. Oké, Maartje Duin. Je dook in de geschiedenis van je familie en jouw familie is van adel. Hoe stond/sta je daar tegenover, het van adel zijn?

MAA Ja, ik werd er vroeger opgevoed met het idee dat je het daar niet over moet hebben. Mijn moeder is barones, dus van moederskant. Ik ben zelf niet van adel, want dat wordt heel patriarchaal door de vader doorgegeven.

ML Bleh.

Iedereen grinnikt

MAA Maar goed, ik heb toch mijn jeugd deels doorgebracht nabij een kasteel in Zeeland. Dus die adellijke cultuur was wel echt iets waarmee ik opgroeide. Dat je het daar dus niet echt over mocht hebben, dat was een soort impliciete of expliciete boodschap waarmee ik ben opgegroeid. Dat kwam ook omdat mijn moeder in de jaren 60-70 opgroeide. Toen was dat klassenverschil echt taboe en kon je maar beter... Hoe zeg je dat? Hoeden?

ML Ja.

MAA Hoed je maar, ja! Niet zeggen dat je barones was. Dat heeft zij een beetje aan ons doorgegeven, zo van 'daar word je dan mee gepest'. En daarmee was het onderwerp een beetje afgesloten. Ik wist dus ook niet veel van mijn familiegeschiedenis en wat dat dan inhield, adel, en hoe dat zat met dat kasteel. Dus ik wist er ook niet zoveel van af. Maar ik voelde wel dat dat een soort wereld was... dat niet iedereen een kasteel had waar ze hun vakanties gingen doorbrengen.

ML *lachend* Nee, precies.

MAA Dat leidde dan ook wel eens tot frictie tussen mijn moeder en mij, dat ik eigenlijk niet goed kon uitleggen, ook niet aan mijn vrienden. Ik ben pas een paar jaar geleden echt daar ingedoken. Ik ben gaan kijken van wat dat nou eigenlijk betekent. Hoe werkt dat door ook? Hoe heeft dat doorgewerkt in de denkbeelden waarmee ik ben opgegroeid?

ML Heb je een voorbeeld van frictie die je dan had met je moeder?

MAA Het ging dus eigenlijk over privileges, maar toen was dat nog niet zo'n begrip.

NYD Dat hele woord was nog helemaal niet zo gaande.

MAA Nee, nee. Ik zit even een concreet voorbeeld te bedenken, maar dat heb ik niet zo paraat. Wel dat we met mijn vrienden naar Ter Hooge gingen, dat landgoed, en dat daar een boer was, de pachtboer, en die kwam dan langs aan het eind van de dag, want hij ging de koeien melken, en die nam nog net niet zijn pet af, maar trad ons met een soort eerbied tegemoet en dat ik dat niet kon uitleggen aan mijn vrienden. En ja, dat mijn moeder dat dus ook niet echt goed aan mij kon uitleggen, waarom dat was. Het hoorde zo. Pas later, toen we hierover gingen praten, hoorde ik van haar dat zij die ervaring ook had als kind. Dus zij ging dan met haar opa en oma of grootmama en grootpapa... *lacht*

NYD *lachend* Dat klinkt al zo adellijk! Zo heette ze ook echt voor jou ook, hè? Dat is niet een soort van podcastgimmick of zo?

MAA Nee, nee, nee, grootmama en grootpapa, precies. Dan gingen ze naar die boerderij en had zij als kind dezelfde ervaring. Dat het huis snel aan kant werd gemaakt en dat de pet werd afgenomen. En dan vroeg ik hoe ze dat vond als kind. "Een beetje ongemakkelijk".

ML Een beetje gênant wel.

MAA Ja. Dus als kind voel je dat het niet natuurlijk is. Maar dat gesprek hadden wij nog nooit gehad. Dat vond ik heel mooi om te horen; dat dat ongemak een heel natuurlijke reactie is, een intuïtieve reactie, als kind.

ML Eigenlijk is die hele verhouding adel en meer dienende mensen een soort onnatuurlijke situatie zichtbaar.

MAA Ja, maar later werd dat dan 'ja, zo zijn/waren de dingen nou eenmaal'. Dus dat was eigenlijk de muur waar ik altijd op stuitte.

NYD Grootmama is dus een van de hoofdpersonages. Wat voor leven leidde zij dan? Je bent een vrouw van adel. Wanneer is zij geboren?

MAA 1886.

NYD Hoe ziet dat er dan uit?

MAA Ze was dus jonkvrouw. Ze is gepromoveerd in haar leven van jonkvrouw naar barones.

NYD Dat is hoger? *lachend* Ja, want dit is één groot abracadabra.

ML *lachend* Ik vind barones echt heel erg van adel klinken, maar gravin is zichtbaar hoger.

MAA Maar goed, ze was dus jong vrouw en werd gegroomd, zeg maar, voor het leven als vrouw van stand. Ze werd op kostschool gestuurd in Zwitserland en Engeland om haar talen te leren, maar ook om te leren hoe ze gracieus van een stoel moest opstaan.

NYD Ook echt dat soort dingen?

MAA Gracieus iets van de grond moest oprapen. Ze groeide gewoon op in een liefdevol gezin, dat spreekt er wel uit, maar ze werd wel heel erg samen met haar zusje voorbereid op het huwelijk. Dat was duidelijk, dat zij dus haar titel moest behouden en dat ze niet met een burgerman moest trouwen. Of op een gegeven moment was er dan iemand die naar haar hand dong. En daar schreef ze dan ook heel veel over, want ze schreef dus vanaf haar dertiende een dagboek; daar komen we vast nog op. Daar schreef ze dan heel veel over in geheimschrift: dat ze deze aanbieder had, maar haar vader vond dat geen goede partij, want het was een textielbaron. Dat is geen echte baron.

NYD O, precies. Dat is wel iemand met geld, maar dat is nieuw geld, zeg ik dat dan goed? Ja, dat was dus niet oké. Mocht ze uiteindelijk wel zelf kiezen met wie ze trouwde?

MAA Nou, best wel, ja.

NYD Binnen de adel...

MAA Ja, precies. Zij had hier zelf ook wel wat over te zeggen. Zij was ook niet echt heel verliefd op die textielbaron.

ML Zij was waarschijnlijk ook wel een goede partij? Er stonden gewoon mensen in de rij waarschijnlijk?

MAA Ja, zeker.

ML Dus je kon kiezen uit een soort pool van kandidaten?

MAA Ja, ze ging voortdurend naar feesten en partijen met een balboekje, dat dan helemaal vol raakte.

NYD Ik vind het fascinerend. Zij heeft dus ongeveer zestig dagboeken geschreven in haar leven. Jij stond niet helemaal lekker in die dagboeken, toch? Je had niet per se zin om daar in te duiken en het allemaal te gaan lezen?

MAA Nee. De dagboeken van grootmama schreef ze van haar dertiende tot het einde – ze is op een week na 100 geworden. Die lagen eigenlijk in een kast op het kasteel en niemand keek daarnaar om.

NYD Een heel leven wat daar in papier ligt.

MAA Ja. Mijn moeder had wel eens een paar dagboeken gelezen, dus die wist er wel van en was ook zo'n beetje van 'wie gaat die dagboeken eens uitzoeken? Laat Maartje dat maar doen.'

NYD Zoals met die foto's.

ML Maartje Duin.

NYD *lachend* Ja, Maartje Duin die kan dat doen.

MAA 'Maartje kan dat toch? Die kan toch schrijven?' Ja.

NYD En jij had zoiets van ik wil er niet aan?

MAA Nee, want het was toch dit leven - we hebben het nu alleen over haar jeugd gehad - maar het was zo...

ML Saai?

MAA Nou, saai, nee, nee. Ze kon er toch altijd wel weer opgewekt over vertellen en zo. Maar het was wel heel traditioneel en conservatief, en voor mij een soort voorbeeld van een vrouwenleven waar ik zelf heel hard mijn best voor heb gedaan om van weg te rennen. Tot voor kort toen ik met...

NYD Tot je je in dit korset hees.

Iedereen lacht

ML Als je een paar hoofdthema's zou moeten noemen waar ze dan over schreef, wat was dat?

MAA Dus al die bals en partijen en de tafelschikkingen. Van elk diner werd het hele menu dan beschreven, maar ook de cadeautjes die ze kregen en die ze gaf, en de japonnen die ze droeg. Op een gegeven moment, als ze getrouwd is, komt daar het personeel bij. Dan krijgt ze een maatschappelijke functie en groeit ze ook in die rol. Dus er wordt van haar verwacht dat ze dan het huishouden runt. Dat leert ze dan van andere vrouwen van stand, want die man bemoeit zich daar helemaal niet mee. Zij is echt alleen in charge.

NYD Een landgoed natuurlijk, want je moet je er ook niet op verkijken wat daar dan nog bij komt kijken om dat te runnen.

MAA Precies. Dat was dan later in haar huwelijk. In de jaren 10 en 20 hebben we het over, toen was dat heel normaal. Nederlandse vrouwen hadden of waren een dienstbode. Het huishouden was zo uitgebreid en er moest zoveel met de hand gebeuren; je had geen wasmachines en stofzuigers enz. Een of twee dienstbodes in huis was voor mensen - van een zekere stand wel, maar niet alleen maar adel - was dat heel gebruikelijk. Vrouwen die nog niet getrouwd waren, deden dat een paar jaar voordat ze zelf trouwden.

ML Ah, en dan namen zelf dus ook weer een dienstbode als dat erin zat.

MAA Precies, soms. Maar goed, inderdaad, mijn overgrootouders verhuisden in 1926 naar het kasteel en dat was inderdaad een heel groot huis waar een hele staf bij kwam. Daar moest zij voortdurend inlichtingen over inwinnen bij andere vrouwen in de omgeving, of ze

goede arbeidersmeisjes wisten en een huisknecht. Die moesten instructies krijgen, en ze hield een kasboek bij, dus dat moest allemaal kloppen. Ze had een soort bedrijfje te runnen.

ML Een soort manager van, een beetje aansturen.

MAA Precies. Maar ze onderhield ook de contacten met al die families in de omgeving. Dus ze hadden ook echt een soort werkgeverspositie op Walcheren. Dat kasteel is bij Middelburg en in de omliggende dorpen ging zij dan inlichtingen inwinnen, maar ook wel de familie van haar personeel bezoeken en zo. Dus dat waren toch allemaal wel warme contacten. Die pachtboeren moesten ook worden bezocht en de pet moest worden afgenomen. Maar ook wederzijds, dus dat was wel een respectvolle verhouding. Dat vond ik al een enorme ontdekking eigenlijk, want ik zag toch mijn overgrootmoeder als de machthebber of misschien de onderdrukker of zo. Ik kwam er toch snel achter dat die verhoudingen best goed waren. Ze waren ook een werkgever. Maar daar moet ik wel bij zeggen dat ze met name in het begin van haar huwelijk een strenge werkgeefster was. Je leest dan in die dagboeken dat ze totaal niet met die macht kon omgaan. Als die dienstmeiden opstandig waren, dan viel ze uit of ze ging heel onredelijke eisen stellen.

ML Er was een stuk waarin twee dienstmeiden uit wilden, maar dan mogen ze niet. Dan gaan ze toch en worden ze buitengesloten.

MAA Ja, precies. Dan staan ze op de straat.

ML Wat natuurlijk bizar is als je er nu naar zou kijken, want waarom zou je na je werkdag niet gewoon lekker eventjes een borreltje mogen drinken in de kroeg of zo? Maar zij had echt zoiets van 'nee, want je bent 24 uur per dag van mij'.

MAA Ja, dat zijn een paar echt heftige passages. Ik had dit graag vanuit het perspectief van de dienstbode willen lezen.

ML Het lijkt me ook bizar om dat op papier te zien staan, zo in woorden, en dat je je dan gaat voorstellen hoe dat gegaan moet zijn.

MAA Ja. Maar ze leefden dus met elkaar in één huishouden, hè? Dus die banden waren ook heel persoonlijk. Als je ruzie hebt, dan wil je die mensen ook even niet in huis. *lacht* Ja, nu klinkt het alsof...

ML Ja, die banden zijn dan heel hecht, maar het is natuurlijk altijd een ongelijke machtsverhouding.

MAA Enorm!

ML Uiteindelijk zijn er mensen de baas over jou en zeggen wat je niet mag doen. En het voelt waarschijnlijk als een soort rare familie, maar ook niet.

NYD Ja, dat is natuurlijk ook de kern van het hele Mina en Mevrouw-ding. Nog één ding over die dagboeken, want die moest je op een gegeven moment serieus gaan nemen.

MAA Ja.

NYD Want eigenlijk was je een beetje van 'ja, die dagboeken...'. Hoe is die verandering gekomen?

MAA Daar had ik echt experts voor nodig. *lacht* Ik ben op een gegeven moment naar Els Kloek gegaan, een vrouwenhistorica, die vrouwengeschiedenis op de kaart heeft gezet in de jaren 70, als een van de mensen die dat heeft gedaan. Zij moest mij er echt van overtuigen dat dit iets bijzonders was, dat ik niet mijn neus moest ophalen voor het dagelijks leven – het huishoudelijk domein, de theekransjes en de tafelschikkingen – omdat dat nu eenmaal het domein was waarin vrouwen in de twintigste eeuw leefden. Ze zei dus... Ik ben nu heel serieus aan het vertellen 'ze runde een bedrijf en onderhield contacten', maar toen dacht ik alleen maar ja, wat een gemuts!

NYD Oogrollend!

MAA Ja. Wat dóet zij?

ML Als dat het enige is wat je mag doen als vrouw, dan heb je dat inderdaad serieus te nemen. Ze kunnen nergens anders heen.

NYD En kon ze zichzelf nog een beetje ontplooiën? Je zei dat ze naar koolschool ging en ook talen mocht leren, maar hield dat dan op als je eenmaal een huishouden moest gaan runnen?

MAA Ja, eigenlijk wel. Ik heb niet gelezen dat ze leuke cursussen deed...

NYD Ging reizen?

MAA Jawel, ze ging wel reizen. Ja, zeker. Ze was sportief. Maar inderdaad, dat is ook wel een beetje de tragiek van mijn overgrootmoeder. Je ziet dat mijn moeder op een gegeven moment verzucht dat er zoveel meer in had gezeten. Ze was best een leuk sprankelend meisje.

ML Ze is gewoon helemaal in dat corset gehesen.

MAA Ja, en droeg dat dan ook uit naar haar kinderen weer, haar kleinkinderen, die waarde waar zij mee opgegroeid is.

ML Wat logisch is, maar ook sad, want dat moet je dan in al die jaren weer van je af gaan schudden.

MAA Ja, ik zocht heel erg naar tekenen van verzet in die dagboeken, of frictie.

NYD Ze heeft ook die golven meegemaakt natuurlijk.

MAA Ja precies, de eerste golf heeft ze voor het eerst kunnen stemmen. Nou, daar heb ik niets over gevonden, 1922.

ML Helemaal niks?!

MAA Nee, en de tweede golf ook helemaal niets. Dat maakte haar dus ook minder interessant voor mij. Dat corset zat haar als gegoten. Dat systeem werkte voor haar.

ML Is dat dan ook zo omdat ze in Zeeland was, omdat de tweede golf zich misschien vooral in de steden afspeelde? Of heeft ze het gewoon echt naast zich neergelegd, wist ze het niet...

MAA Ik denk dat ze het gewoon echt naast zich heeft neergelegd. Het kwam haar niet van pas. Tijdens de eerste golf woonde ze nog in de Randstad, dus die...

ML Heeft ze gewoon genegeerd. *gelach*

MAA Ja. Echt op de dag dat je als vrouw voor het eerst mocht stemmen, 5 juli 1922, ging ik kijken wat er in de dagboek stond. Ik ben met de gouvernante en de vier kinderen naar het strand geweest in Zandvoort. En Suzanna Janssen, de schrijfster van 'Het pauperparadijs' en 'De omwenteling of de eeuw van de vrouw', die dus ook helemaal in de geschiedenis van vrouwen in Nederland in de 20ste eeuw is gedoken, zei dat ze moest hebben gestemd, want er was stemplicht. Dus ze heeft het gewoon niet genoteerd. Of ze heeft misschien haar man gemachtigd of zo.

NYD Gewoon echt oninteressant, blijkbaar voor haar. Ze heeft dus gewoon niet de neiging gehad om het op te schrijven.

ML Fascinerend.

MAA Terwijl dat een enorme mijlpaal moet zijn geweest natuurlijk.

ML En nog niet eens alle vrouwen mochten stemmen, toch? Of mochten wel alle vrouwen stemmen?

MAA Alle vrouwen op Nederlands grondgebied.

ML Oh oké, ik dacht dat er nog een soort van eisen waren van stand of zo.

MAA Nee, nee, nee.

ML Maar alle vrouwen mochten stemmen, zij heeft gestemd, dit was plicht en zij heeft dit gedaan.

MAA Ze moet het hebben gedaan.

ML Maar zij vond het strand belangrijker.

MAA Ik heb nog wel geconstrueerd dat ze ook zwanger was. Ik weet niet of ze daardoor minder tijd had om te schrijven of zo.

NYD We zijn natuurlijk ook nu enorm met onze blik van nu weer naar die tijd aan het kijken.

MAA Ze ging het trouwens ook vaak weg, he? Die dienstbodes die haar te streng vonden, die zeiden gewoon de dienst op en dan was er weer één weg.

NYD Dan moest ze weer een nieuwe zoeken en dan was ze weer geïrriteerd.

ML Dat is zo moeilijk om goede hulp te vinden! *gelach*

MAA Ja, precies.

NYD Laten we naar Mina gaan. Wie was Mina?

MAA Ja, Mina was een vrouw die ik nog goed heb gekend tot mijn 27ste. Nou ja, goed gekend, dat is eigenlijk overdreven, maar ik heb haar meegemaakt. En dat was een vrouw van wie iedereen hield. Dat was gewoon een enorm warm figuur die in Zeeuwse klederdracht, dat maakte haar ook al heel bijzonder, met een omslagdoek en een lange zwarte rok en dan had je een beukje, dat was zo'n bovenstukje, gebloemd of zo, dat was dan de enige variatie. Dus die vrouwen in Zeeuwse klederdracht liepen altijd in een soort uniform, maar dat beukje daarmee konden ze dan onderscheiden. En dan hadden ze zo'n witte kap op met krullen, een soort gouden hoofdijzers. En dan gitten kralen of bloedkoralen

om de nek, dat is de Walcherse klederdracht. En alleen daardoor was zij dus al een fenomeen in onze familie.

NYD Dat is zij dus ook heel lang blijven dragen elke dag?

MAA Ja, vanaf haar vierde.

ML Vanaf haar vierde droeg zij altijd klederdracht? Ik heb deze hele podcast twee keer geluisterd, van de ene verbazing naar de andere steeds.

MAA Ja, dat deden al die vrouwen. Ja, tot begin 2000 denk ik. Er zijn er nu nog een paar op Walcheren, maar echt op de vingers van een hand, heel weinig. Maar goed, zij hoorde bij de familie en bij grootmama. Grootmama overleed toen ik 10 was. Maar hoe dat precies zat, wist ik niet precies. Maar het was iemand die we altijd gingen bezoeken als we in Zeeland op vakantie gingen en het was een heel slimme vrouw en heel belangstellend en gewoon een heel warm figuur. En zo wordt ze zowel door mijn familie als door haar eigen familie herinnerd. Als iemand die heel veel belangstelling had altijd voor mensen om haar heen. En ja, dus ook die dienende rol, dat paste haar.

NYD Wat voor werk moest zij dan doen?

ML En wanneer is ze in het leven gekomen van je grootmama?

MAA Zij is in 1937 op Ter Hoge gekomen en toen was ze zelf al 25. Ze werkte dus al vanaf haar 12e. Ze wilde eigenlijk heel graag doorleren, maar ze kwam uit een arbeidersgezin in Koudekerke, een klein dorp vlakbij Middelburg, en dat zat er niet in zoals voor veel meisjes. Die moesten gewoon het gezinsinkomen aanvullen. En als ze dan ergens inwonend waren, dan kregen ze kost en inwoning.

NYD Ja, dat was dan ook prettig, dat je die kosten niet meer had als familie.

MAA Ja, precies. En na twee andere betrekkingen kwam ze op het kasteel op Ter Hoge. En daar was ze tweede linnenmeisje en dan moest ze alles wassen en strijken. Op een gegeven moment werd ze dan keukenmeid en dan moest ze dus koken, maar ook wel bedienen. En al snel runde ze daar de tent, ze werkte heel hard. Ze kon het ook kennelijk goed vinden met mijn overgrootmoeder. Ze werkte ook harder dan het andere personeel, waardoor zij een soort uitzonderingspositie kreeg. Toen werd het oorlog en dat is een tijd in de 20e eeuw waar heel veel adel zijn bezit verloor. Zo ook mijn overgrootouders, omdat Walcheren onder water werd gezet. In 1944 hadden ze de inundatie, dat deden de geallieerden. Het was een bewuste tactiek van de geallieerden om de Duitsers te verdrijven.

En toen stond dus heel Walcheren onder water. En het kostte heel veel geld omdat het zoute water het hele land goed had aangetast. Dat moesten ze weer helemaal opbouwen en dat was eigenlijk onbetaalbaar. En personeel werd ook onbetaalbaar na de oorlog, want de economie kwam weer op gang. Nederland moest opnieuw opgebouwd worden en de arbeidskosten werden hoger. En Mina was dus de enige die overbleef. En die werd toen de huishoudster. Dus de terminologie veranderde ook.

ML Dus het was niet meer; er wordt hier een huishouden gerund met personeel en zo, er was nu nog één iemand die dat deed en dat was Mina.

MAA Ja, precies. Ze woonden dus met z'n drieën in het huis waar ze daarna naar verhuisd zijn, dus dat moet een heel aparte situatie zijn geweest. Mijn overgrootouders en Mina.

ML En de relatie met jouw overgrootvader, is daar nog iets over bekend? Het was heel innig met je overgrootmoeder.

MAA Ja, hij was strenger en die behandelde haar uit de hoogte, heb ik gehoord, van Mina's familie. Verder weet ik er niet zo heel veel van af. Ik weet alleen dat grootmama een beetje schipperde tussen haar man en Mina soms. Dat is mijn indruk. Maar daar laat ze niet veel over los in de dagboeken.

ML Hoe keken jullie als familie naar Mina?

MAA Ja, eigenlijk gewoon als iemand van ons. Ze hoorde erbij. Ik herinner me dat we toen ik 12 was het 50-jarig jubileum van Mina hebben gevierd op Terhoog. En dan kwamen we met de hele familie bij elkaar en hadden we een boek gemaakt en iedereen had er lofdichten en tekeningen in gemaakt, ik ook. En dat was toch om haar te bedanken voor alles wat ze had betekend voor grootmama. Maar ja, ik heb daar toch een beetje dubbele gevoelens over, want we hadden dan niet haar familie uitgenodigd. Of we, ik was 12.

ML Dus misschien was het niet helemaal jouw verantwoordelijkheid.

MAA Dus we vierden dan ook een beetje onszelf. Of het feit dat je een dienstbode hebt van wie je heel veel houdt en die zoveel van ons houdt. Er was een soort mythe omheen die zo in stand werd gehouden.

ML Ja, en de mythe van Mina, van dit is allemaal alleen maar rozengeur en maneschijn.

MAA Liefde, het woord liefde viel ook vaak.

NYD Het komt ook allemaal uit liefde, dat zij zo goed zorgt.

MAA Precies.

NYD Want jullie konden ook altijd je verhalen bij haar kwijt, ook de kleinkinderen. En ze was natuurlijk altijd daar ook voor je grootmoeder.

ML Het is een soort illusie van gelijkwaardige liefde of vriendschap. Terwijl dat natuurlijk helemaal niet aan de hand was, want zij was in dienst.

MAA Met die mythe werd een heel groot deel van het verhaal niet verteld. En daar was ik benieuwd naar.

NYD Wat vond jouw familie ervan dat jij daarin ging? In dit stuk, wat dus juist niet verteld werd.

MAA Ja, dat vond mijn moeder in het begin wel echt lastig. Dit liep parallel aan het onderzoek naar sporen van slavernijverleden in mijn familie. Dit was echt een stukje waar ik ook echt niet aan moest komen, voelde ik. Je moet niet aan mijn Mina komen, heeft ze letterlijk gezegd. Dit kwam eigenlijk nog dichterbij dan het slavernijverleden, waar ze dan uiteindelijk wel in meeinging. Dus ik liep wel voor mijn gevoel een beetje op eieren. Maar anderzijds, door de plantage van onze voorouders, wist mijn familie ook wel een beetje hoe ik te werk ging. Ze hebben gezien wat dat kon doen en dat het ook een genuanceerd verhaal werd. Dus ze gingen wel mee en ze hebben mij heel erg geholpen met het transcriberen van die dagboeken. Ik heb ze eigenlijk aan het werk gezet.

NYD Een hels karwij, inclusief geheimschrift dat jullie moesten ontcijferen en dan ook nog alles uitwerken.

MAA Ja, dus een clubje, met z'n tienden waren we geloof ik, heeft dat uitgewerkt en in een appgroep stelde ik dan al mijn vragen. Dus zij waren echt onderdeel van het researchteam. En het mooie was dat daardoor ook allerlei verhalen bij hen loskwamen en emoties. En die kon ik dan weer in mijn podcast vertellen.

TUNE.

NYD Sponsortijd:

ML YOKUUTIJD!

NYD ja, onze sponsor is YOKUU: de 100% natuurlijke, probiotische schoonmaakmiddelen van YOKUU zitten vol met miljarden bacteriën, poetshulpjes, die het harde werk voor je doen

ML ideaal voor types zoals ik, die het niet zo hebben op schoonmaken

NYD Maar ook voor mensen zoals ik, want ik houd van schoonmaken. Ik vind het leuk, maar deze middelen maken het eigenlijk nog leuker. Onze friend, die dus ernstig ziek is... Wij waren in het ziekenhuis. Ik schrok van die wc daar. Ik heb die wc dus vrijwillig daar schoongemaakt. Toen dacht ik, had ik nou maar een wc-bommetje van YOKUU. Dat gooi je in het wc'tje en laat je 15 minuten zitten. Daarna schrob je het en kun je het gewoon even laten staan. En blijven die poetshulpjes maar poetsen, poetsen, poetsen, terwijl niemand naar die wc omkijkt omdat blijkbaar de zorg al verspoeld is. Dus in de zorg zou ik ook willen aanraden om een YOKUU te gebruiken.

ML Ja, schaf het even aan en gooi het in al die toiletten. Ideaal! Want toen waren alle toiletten vies, niet alleen dat ene toilet. Het zal ongetwijfeld inderdaad buiten de macht liggen.

NYD Het was een ding. Later heb ik YOKUU ook nog even ingezet in dit verschrikkelijke traject. Even met een side-note, de vriend om wie het gaat, we lachen ook veel over de dingen. Het is fokking kut, maar we lachen ook over de dingen.

ML Er is een hoog gehalte humor en het sleept ons erdoorheen.

NYD Op een gegeven moment dacht ik: Ik ga zijn huis schoonmaken. Ik moest iets met de frustratie, het verdriet, het wachten en de onzekerheid. Dus ik dat hele huis schoonmaken. En dan heb ik van mijn moeder geleerd om je eigen schoonmaakmiddelen mee te nemen. Want mensen hebben niet de fijne producten in huis. Dus ik met een tas, met mijn allesreiniger, met mijn wc-bommetjes, met mijn wasstrippies.

ML En we weten inmiddels allemaal hoe fan jij bent van allesreiniger.

NYD Ja, dat weet je. Ja, de hele keuken, de plinten, ik heb echt liggen boenen! Ongeveer 8 uur lang met heel veel plezier en liefde voor hem, maar ook gewoon YOKUU. En even zijn beddengoed weer fris gewassen met zo'n wasstrippie.

ML En het leuke was toen jij de deur achter je dicht trok, toen gingen al die miljarden... Die bleven poetsen! Die zijn nu nog bezig!

NYD Dus dat is toch fijn dat hij dan lekker in een schoon gepoetst huis door mij en al mijn hulpjes thuiskomt.

ML Wil jij ook in een schoongepoetst huis thuis komen?

NYD Ik ga dat niet doen. Dus je moet dan maar YOKUU.

ML Wil jij ook minder poetsen? Haal YOKUU's hardwerkende poetshulpjes dan nu in huis! Ga nu naar YOKUU.nl en gebruik de code damnhoney voor 20% korting op je eerste bestelling.

MUZIEK.

NYD Want op een gegeven moment zeg je het tegen je moeder, die is dan aan het vertellen hoe fijn het was met Mina. Dan ga je best wel hard erin en zeg je dat je wel wil weten of ze pensioen opbouwde en had ze eigenlijk vakantiedagen? En daar gaat je moeder ook even vol in de weerstand.

MAA 'Ja, dat weet ik niet. Dat weet ik niet allemaal'

NYD zo van: nou, euhh, dat... met je ingewikkelde vragen. Waar ben je achtergekomen?

MAA over die pensioen..?

NYD Ja, dit soort dingen

ML Wat waren haar werk- en arbeidsvoorwaarden?

MAA Daarvoor kon ik niet alleen vertrouwen op wat mijn familie me vertelde, want die wisten dat dus niet. Ik had natuurlijk te maken met kleinkinderen van grootmama, die pas in de jaren 40 en 50 zijn geboren. Het begin van die arbeidsverhouding in de jaren 30 en 40 was natuurlijk het meest hiërarchisch. Dus mijn moeder en ooms en tantes hebben het allemaal meegemaakt toen ook Nederland meer egalitair was. Dat ... verschil al minder was.

ML Ja, want jij refereert in de podcast ook de hele tijd naar dat laatste restje van een soort feodaal systeem waarin die klassen echt bestonden en waarin dat als heel normaal werd gezien. Dat verdween gewoon na de Tweede Wereldoorlog.

MAA Ja, inderdaad. En deze verhouding was er dan nog een restje van. Mijn moeder en ooms en tantes herinneren zich nog wel dat ze met de koperen bel als kinderen mochten rinkelen. En dan kwam Mina binnen. Dus niet even vragen van... 'Goh Mina...'

ML 'schenk even een kopje thee in.'

MAA Ik ben even de vraag... Oja, waar ik achterkwam! Daarvoor moest ik me dus echt inlezen. Ik heb veel met mensen als Els Kloek en Suzanne Janssen gepraat. Ja, dat dat lange dagen waren die ze moest maken op het kasteel. En dat er geen warm water was of dat het uit de slotgracht moest worden opgedrecht... en dan op het kolenfornuis moest worden opgewarmd. Ja, hoe je gordijnen van 5 meter lang schoonmaakt met stijfjel en allemaal dat soort huishoudelijke handelingen.

ML Super lichamelijk zwaar natuurlijk.

MAA Heel zwaar.

NYD Haar lichaam heeft er ook echt al onder geleden, kan ik dat zo zeggen?

MAA Jazeker. In de jaren 50 kreeg ze echt last van haar rug. Nou had ze dus al een slechte rug. Dan zie je ook weer het verschil hoe belangrijk klasse was in toegang tot gezondheidszorg. Mijn overgrootmoeder kreeg les in netjes rechtop staan en gracieus iets van de grond op rapen. Maar Mina werd als kind met rugklachten op een houten plank gelegd door de dokter. Dat is niet bevorderlijk als je dan vervolgens nog een leven lang zware fysieke arbeid moet verrichten. Dus nee, die was echt versleten aan het eind van haar leven. Maar in de jaren 50 en 60 speelde dat al op. En omdat zij de enige was na de oorlog in dat huishouden, was het gewoon... En mijn overgrootmoeder die dus niets kon. Het hele huishouden rustte op haar schouders. Mijn overgrootmoeder ging bij mijn grootvader, mijn opa, dus haar zoon logeren. Mina was ziek en die telefoneerde. Dan kon ze niet naar huis.

NYD Ze kon niet voor zichzelf zorgen, maar dan hebben we het niet over: ze had een beperking. Ze had de skills niet

MAA Nee, dat kwam ook niet in haar op. Dus dan bleef ze 12 dagen bij haar zoon.

NYD Net zolang tot Mina weer beter was?

ML Oh my god

MAA Ja, om door hen verzorgd te worden. Dus ja, het was of Mina of...

NYD Dus Mina had ook geen vrije dagen?

MAA Eens in de twee weken had ze dan een vrije dag. Of op zaterdagmiddag ging ze naar huis en kwam ze maandagochtend...

NYD En had ze de dingen wat klaargezet voor..

MAA Ja, dan moest ze inderdaad de ovenschotel klaarmaken voor grootmama.

NYD oi, oi, oi

ML Maar even, zeg maar, voor de oorlog, als er dan dus echt een soort huishouden te bestieren is, dan snap ik ergens nog dat je personeel nodig hebt omdat het gewoon anders niet te doen is. Wat deed zij daarna dan? Want als ze niks kon, hoe vulde zij haar dagen?

MAA Ja, nee, oké, nee, dat is toch niet helemaal waar. Ze kon wel... Ze gingen dan wel samen mangelen, ze hielp wel met de was. Mangelen is een soort van...

NYD door de mangel halen!

MAA Dat is een ouderwetse techniek waarmee je lakens kunt strijken. Ik weet het ook niet precies, maar je hebt zo'n mangel.

ML er zijn wel dingen waar ze bij hielp

MAA ja precies en ze deed ook borduren en verstelwerk. En daarnaast nog steeds een heleboel thee-visites en diners geven.

ML Dus dat ging gewoon door?

NYD komt ook van alles bij kijken hè, al die organisatie. Tafelschikking! En de dagboeken

weer bijhouden.

MAA Nouja, dat heeft ze wel trouw gedaan, haar hele leven

ML Wat wel echt een rijkdom is, natuurlijk, van je 13e tot je honderdste dagboeken bijhouden. Van wie bestaat dat nou?

MAA ongelooflijk

NYD Dat is amazing! Maar we hebben dus heel erg het perspectief van Grootmama. Hoe zit het met het perspectief van Mina?

MAA Ja, daarvoor moest ik me dus ook echt inlezen. Er zijn gelukkig wel een paar boeken van dienstbodes die hun memoires hebben opgeschreven. Dus daar heb ik veel aan gehad. En verder ben ik heel veel bij haar familie geweest. Ik ging met die dagboekfragmenten van mijn overgrootmoeder naar haar nichtje Sari. Sari is een heel geweldig mens die mij met open armen verwelkomde. Die is van 1934 en had zelf ook nog echt wel meegemaakt, het leven op het tweede landgoed Berkenbos. Die was daar zelf ook geweest en daar had ze mijn overgrootouders bediend, want ze moesten weleens helpen als er grote partijen waren. Dus daar heb ik heel veel aan gehad. Een vrouw van, nu is ze 90, met een loepzuiver geheugen, die heeft me daarbij heel veel... Dat was heel interessant om met die dagboekfragmenten steeds naar haar toe te gaan, en naar haar broer Kees ook, en hun perspectief daarop te vragen. Dus dat is iets waar ik veel gebruik van heb gemaakt. Ik heb er veel omheen gelezen en gekeken naar wat Mina las, de boeken die zij tot zich nam. Daar had ik niet heel veel clues van, maar dat waren dan streekromans, waar ook wel een heel keurig, conservatief denkbeeld van een vrouw in stond

ML ook heteronormatief

MAA precies. En ze ging naar de christelijke vrouwenbond.

NYD ja, ze zat wel bij de bond

MAA Ja, dat was ook een interessant fenomeen, want dat was het eerste wat voor mij duidde op een soort sprankje van feminisme. Wat vrouwen dan met elkaar deden. Ze gingen naar de Rai in Amsterdam

NYD een uitje

MAA dat waren echt uitjes ja. En daar kregen ze te horen van... je zag... Er is een NOS-journaal-item van gemaakt. Je zag al die vrouwen in verschillende klederdrachten, ook Spakenburg en Molukse vrouwen, waren er allemaal bijeen. En ze werden toegesproken hoe ze vanuit de Bijbel... toch een nieuwe vorm konden geven aan hun vrouwenrol. En dat was dan niet heel erg de barricades op. Je moest dan wel de man te vriend houden, ja, ik weet niet, het werd me niet helemaal duidelijk hoe feministisch dat was. Maar wel iets van een emanciperend.. Dat ze al een uitje hadden met vrouwen onderling, dat was al... Ja, vrouwen hadden het heel erg druk in die tijd, met ofwel hun kinderen ofwel het huishouden

van een ander bestieren. Dus een sociaal leven was al een enorme winst, voor vrouwen met name dan van Mina's stand. Mijn overgrootmoeder had dat natuurlijk wel de hele tijd.

ML En was er voor Mina ruimte om zich te ontplooiën of niet?

MAA Ja, eigenlijk kun je zeggen dat dienstboden zijn. Kun je ook zien als een manier van sociale mobiliteit. Dat is iets wat tot mijn verbazing eigenlijk wel de mensen van familie Marinusse benadrukten. Ze zeiden: op dat kleine dorp kon ze geen kant op. En het was echt streng gereformeerd. Mina zelf, haar moeder was hervormd, dat is dan ietsje minder streng in de leer, was wat ruimdenkender. Ze kwam eigenlijk uit een gezin waar zij zelf... die wilde wat meer. En als ze in dat dorp was gebleven en was getrouwd, dan had ze helemaal geen kant op gekund. 'En op dat kasteel kwam ze in aanraking met jouw familie', zeiden dan haar achternichten. En ja, ze ging ook naar de bioscoop in 1945, wat echt weinig vrouwen uit Koudekerken uit een arbeidersgezin konden zeggen.

ML Ja, anders had ze dat waarschijnlijk niet gedaan.

MAA Ja, en boeken lezen en muziek en zo. Dus daar zat ook in hun optiek een soort van opleiding of sociale mobiliteit in, door zich te omringen met mensen van een andere stand. Maar goed, het is een hoge prijs die ze daarvoor moest betalen. Als mijn overgrootmoeder dat haar echt had gegund, dan had ze gezegd dat ze een goed stel hersens had en dat ze de opleiding voor haar zou betalen.

NYD En ook bijvoorbeeld een relatie?

MAA Ja, ze had een aantal huwelijksaanzoeken en daar was ze vrij stellig in. Die heeft ze dus altijd afgewezen. En daar heb ik natuurlijk gezocht waarom ze niet geïnteresseerd was in het huwelijk.

ML En waar kwam je achter?

MAA Ik kwam erachter dat ze waarschijnlijk heel erg verliefd is geweest op de vrouw van de tuinder.

ML Dus een lesbische love-interest

MAA Ja, en dat ze daar een heel innige vriendschap mee onderhield. En waar ook wel over werd gefluisterd in Oostkapelle. Dat dat wel heel innig was. Er was zelfs een gerucht dat ze zoenend in een bushokje zouden zijn betrapt.

NYD Het bushokje!

MAA Ja, dat was een gerucht dat de ronde deed al in mijn familie, nog niet zo lang. Maar wat ik wel ben gaan uitzoeken... Wat ik een heel delicaat onderwerp vond.

ML Ja, je schreef: kan ik haar wel zomaar outen, postuum? Dan leg je het etiket lesbisch op iemand en dat maakt natuurlijk ook een hoop los. In de aflevering waar het gaat over het wel of niet lesbisch zijn en dat je dat mensen niet zomaar moet...

NYD toen kwam jij met de meest rake comeback! Dus kom maar op!

MAA Mijn oom zei: 'ja, iemand kan natuurlijk zomaar iets zeggen'. Toen zei ik: 'ja, maar je kan ook zomaar zeggen dat iemand heteroseksueel is'.

NYD Dat is natuurlijk wat we de hele tijd doen.

MAA Je moet er kennelijk bewijs voor vinden, van de norm, hè? Je bent hetero, tenzij het tegendeel bewezen is.

ML Ja.

MAA Moest ik dan het tegendeel gaan bewijzen? Kijk, ik zeg nergens dat Mina lesbisch was. Ik ben een beetje gaan onderzoeken van stel dat ze op vrouwen viel, hoe was dat dan in die tijd in het Zeeland van de jaren 50 en 60? Ik heb bijvoorbeeld haar oude huisarts gesproken, die heel mooi vertelde dat homoseksualiteit hem totaal vreemd was.

NYD Dat bestond dus niet?

MAA Nee, dat bestond gewoon niet.

NYD Als in dat hele stukje was er niet. Niet eens een haat of een afkeer, maar gewoon een 'huh'?

ML Maar bij vrouwen, daarvan heb ik het idee 'bestaat niet, het is onzichtbaar', maar bij mannen ook niet?

MAA Het werd niet op zijn opleiding behandeld. Hij kreeg dat niet mee.

NYD Het is natuurlijk niet zo dat het niet bestond, want mensen die zelf queer zijn die wisten dat natuurlijk heus wel, maar voor de hetero's was het gewoon een totale...

MAA Precies?

ML Waar hebben we het over?

NYD Het bestaat niet.

MAA Is geaardheid iets anders dan... Precies. Hij beschreef een schrijnend geval van iemand, een man, die naar hem toe kwam in zijn praktijk en die zei dat hij op mannen valt en die zijn belijdenis moest doen voor de Gereformeerde Kerk. Dus hij moest zijn zonden belijden. Die heeft gewoon Zeeland verlaten. Je kunt je voorstellen dat dat in het Zeeland van toen heel erg taboe was. En de familie Marienissen reageerde ook zo toen ik ze met deze mogelijkheid confronteerde. 'Ja, nee, dat was er niet in Koudekerken'.

ML Ik had haar zo gegund dat ze in de jaren 70 in Amsterdam was. Lekker dat lesbisch feminisme in!

MAA Ja! Uiteindelijk heeft zij wel 20 jaar, zoals ik heb kunnen reconstrueren, die vriendschap kunnen onderhouden. Dus binnen de bandbreedte... Daar worstelde ze ook mee, denk ik te kunnen reconstrueren uit die dagboeken, want ze had ook sombere buien en het ging vaak slecht met haar. Ze heeft daar ook wel mee geworsteld. Ik link dat niet alleen aan de zware fysieke arbeid die ze moest verrichten, maar ook misschien aan 'hoe zit ik in elkaar en hoe rijm ik dat met mijn geloof?'

NYD Want ze was ook wel echt gelovig?

MAA Ja, zeker. Ik heb er dus uiteindelijk voor gekozen om te kijken wat we aan omstandigheden weten. Wat maakt het ook logisch dat zij nooit uit de kast is gekomen of daar nooit over heeft gepraat? Uiteindelijk vond ik meer aanwijzingen dat ze op vrouwen is gevallen dan dat ze op mannen viel.

NYD Ja, zonder daar verder echt een stempel op te drukken. Het is meer gewoon wat jij hebt onderzocht. En jouw tantes keken ook wel met deze blik, toch?

MAA Ja, ja

NYD Jouw lesbische tantes?

MAA Ja, die zelf ook niet lesbisch genoemd willen worden, maar samen in een relatie.

NYD o excuus tantes!

MAA Ja, ik vond het heel belangrijk om hun perspectief ook op de dagboeken van Grootmama te krijgen. Ik was bij Maaïke Meijer geweest, hoogleraar Gender Studies. Is ze weleens bij jullie te gast geweest?

ML Nog niet, maar dat gaat ongetwijfeld een keer gebeuren.

MAA Ik heb haar een paar dagboekfragmenten voorgelegd, van die hele eeuw bijna, die die dagboeken omspannen, waarin ik dus aanwijzingen zie van homoseksualiteit. En dan niet zozeer bij Mina, maar in mijn grootmoeders eigen leven, maar ook bij andere familieleden

NYD Ja, want dit is ook nog nieuws voor de luisteraar. Ook in de dagboeken van jouw grootmama zitten passages waar je dat in kan lezen. Bijvoorbeeld met de pianolerares waar ze een moment mee heeft. In geheimschrift ook, toch?

MAA precies, dat zijn innige relaties

NYD Dat ging over een kus, geloof ik.

MAA ja

ML Dat ze helemaal *over the moon* is dat de lerares nog een kus wil van haar.

NYD Een heel lief fragment.

MAA Precies. Andere meisjes zijn dan jaloers enzo. Nee, dat is een broeierige atmosfeer.

ML Maar dit was ook een meisjeskostschool, denk ik?

MAA Ja, precies. En Maaïke Meijer zei: ik lees in die dagboeken de hele geschiedenis van homoseksualiteit van de 20e eeuw. Pas in de jaren 90 kwam mijn tante Heleen echt uit de kast. Maar daarvoor is het allemaal er natuurlijk geweest. Maar dat was dan de oom die naar Indonesië ging op expeditie, of de andere oom die naar Griekenland ging en die was dan 'ziek'. En dan kwam-ie heel blakend van gezondheid terug

NYD Erg gelukkig terug

MAA Precies. Dus die fragmenten heb ik aan mijn tantes laten lezen. Voor hen stond dat gewoon als een paal boven water, dat dat homoseksualiteit was. Maar diezelfde passages hadden andere familieleden getranscribeerd en die zagen dat minder. Ja, dat confronteerde me zo met de bril waarmee we lezen. Ons eigen referentiekader

ML Ja, want ik merk ook als queer-mens dat ik ook gewoon op zoek ben in films of boeken, altijd naar clues dat er personages queer zijn, want dat is fun, dat is leuk, dat wil je lezen. Je kan jezelf daarin herkennen. Jij zei ook dat er queerluisteraars waren die clues oppikte die jij dan dus niet oppikte, ook weer queer-dingen. Kan je daar een voorbeeld van noemen?

MAA Ik was daar heel erg geraakt door, door de reacties van queerluisteraars, die het heel fijn vonden dat ik deze relatie zo had uitgeplozen. Maar die zeiden ook: in de relatie tussen jouw overgrootmoeder en Mina, daar zit ook een queer-aspect aan

ML Ik dacht ook in eerste instantie toen jij zei dat het zou gaan over jouw overgrootmoeder en de dienstbode Mina, waarvan je ging uitpluizen of een vriendschap of relatie is, dat dat dan een queer-relatie was. Maar dat was niet per se aan de hand.

MAA Ik zie dat niet zo, ik zie dat meer als een soort moeder-dochter-band

NYD Dat schrijft jouw grootmama toch ook, dat ze haar als een dochter ziet?

MAA Ja, als een dochter.

ML En werkgever-werknemer

MAA Dus ik denk niet dat we dat moeten seksualiseren of zo, maar ik denk wel dat voor Mina het leven met een vrouw, want op een gegeven moment was mijn overgrootvader overleden, toen heeft ze haar tot haar dood verzorgd, dat dit een beetje de next best thing was voor haar. En het was toch echt een grote intimiteit die ze hadden. Zij hielp mijn grootmama in haar korset als ze spit had. Ze wreven elkaar met Sloan-balsam, dat is dan een soort tijgerbalsem, als ze een pijnlijke rug hadden. Het waren toch twee vrouwen die een huishouden hadden met elkaar. En ja, hoe die gevoelens dan precies zaten, of dat dan liefde was of gehechtheid, of echt verliefdheid, dat weet ik niet zozeer. En hoe dat voor mijn overgrootmoeder was. In die tijd was natuurlijk ook het huwelijk... Ik denk dat er een grotere afstand was tussen man en vrouw dan emotioneel

NYD Ja, meer zakelijk toch?

MAA Nou, ik heb wel gelezen dat ze dol was op mijn oude grootvader. Ze hadden wel een goed huwelijk, maar er waren hele domeinen van haar leven die ze meer met Mina deelde dan met haar man. Dus ja, ik vind het moeilijk om daar dan... maar ook wel weer heel leuk. De queer-dingen, de queer clues vroeg je naar, waar dan queerluisteraars mee komen. Nou, ook iemand die mailde dat Mina vrij somber was als kind. En dat ze dus zo'n serieuze blik had en ook haar toewijding aan mijn overgrootmoeder.

ML Anders voelen.

MAA Ja, precies. En dat had ik zelf ook nog niet zozeer erin gelegd.

NYD Want dat mentale gezondheidsstuk is eigenlijk onduidelijk. Was ze depressief of kwam het inderdaad door zichzelf niet mogen of kunnen zijn?

ML Of gewoon niet snappen wat er aan de hand is of waarom het niet past?

NYD Ja, er zijn eigenlijk heel veel redenen die daarvoor zouden kunnen zijn, maar eigenlijk

weten we dit niet, hè?

MAA nee dat weten we niet

NYD en weten we wel hoe er werd omgegaan met haar als ze het zwaar had?

MAA ja, Grootmama was er natuurlijk alles aan gelegen om Mina zo snel mogelijk..

NYD anders dan gebeurde er niets!

MAA precies! dus dat maakte... ze zorgde wel voor haar. Ze ging haar wel naar specialisten sturen 'o arme Mina, ik heb zo te doen met haar, maar ik hoop snel dat ze weer lichte werkzaamheden doet'. Uiteindelijk kwam ze bij een homeopaat waar ze het meest baat bij had naar haar eigen zeggen. Maar haar klachten werden niet echt serieus genomen, lees ik in die dagboeken. Dus het werd vaak op de zenuwen gegooid.

ML Maar dat is denk ik ook wel een beetje wat er toen gebeurde met vrouwenkwalen, vrouwen die depressief waren of zo

MAA jazeker

ML 'zal je baarmoeder wel zijn'

MAA En niemand zei eigenlijk: je moet gewoon niet zo hard werken. Dat zou nu obvious zijn, dat je gewoon rust moet hebben. En dat kon dus niet. Dat is heel pijnlijk om te lezen. Huisvrouwenvermoeidheid werd dat ook wel genoemd. Daar schrijft Suzanne Jansen dan over. Je had tehuizen waarover overspannen huisvrouwen moesten bijkomen. Dan moesten ze vette melk drinken om aan te sterken. En niemand die dan zei: ze moeten niet zo hard werken

ML En ook dat neerkijken op dat werk, alsof het niet doodvermoeiend is... om elke fokking dag jehelemaal kapot te werken om dat huis maar aan de kant te houden. En zorgen dat die kinderen en die man...

MAA Ja, ik weet niet of daarop neergekeken werd, in het geval van mijn overgrootouders

ML meer in het algemeen

NYD Als we het over huisvrouwenvermoeidheid hebben, dan zeggen mensen: wat zit je je nou aan te stellen, de mannen die de straten leggen, dat is op de knieën hard werken.

ML De mannen werken elke dag, ze zorgen voor het brood op de plank!

NYD Hey, maar over die bril nog even, je hebt de queerbril dan even via de tantes geleend? Maar had jijzelf een patriarchale bril op, op het begin? Of een feministische bril?

ML Jij zocht naar die rebellie.

NYD je was ook een beetje van *denigrerend toontje* 'nou die dagboeken...'

MAA Ja, ik vond het echt heel moeilijk om die dagboeken serieus te noemen als historische bron. Omdat het ook zo botste met wat ik als geschiedenis zag.

NYD De Tweede Wereldoorlog?

MAA Precies, de Tweede Wereldoorlog. Het kasteel was onder water gezet en mijn overgrootvader had nog net niet zelf uit de toren gehangen met geweren om de Duitsers te

verjagen, maar die liet wel het bos na afloop opnieuw aanplanten. En hij heeft dat landgoed weer opnieuw opgebouwd en van het vrouwelijke stuk wist ik eigenlijk helemaal niets. Ja, dus die tafelschikkingen enzo, ik wist ook niet waar ik naar moest zoeken. En pas toen ik te horen kreeg dat je dat dagelijks leven serieuzer moet nemen, dat sociale en het gevoelsleven, toen dacht ik: ahhh, oké! Dat was een heel andere blik waar ik mezelf in moest trainen

NYD En wat betreft klasse, had je daar ook een bepaald vooroordeel? Dacht je dat Mina per definitie zielig was? Dat mag eigenlijk helemaal niet, dat klasseverschil?

MAA Ja, dat vond ik ook moeilijk, om dat te accepteren inderdaad. Dat is ook wel weer grappig, dat er in Zeeland anders op de podcast wordt gereageerd dan in Amsterdam. In Zeeland is het veel meer: ja, zo ging het. En in de verhoudingen voel je dat daar ook nog wat meer. Het zit ook een beetje in het gereformeerde, het gezachtsgetrouwe. 'Waar maak je een punt van.'

ML Ja, dat is grappig, ik had vooral als de... dat zijn de nichtjes van Mina, toch? Die zeggen: dit was ook haar manier om... En: het was ook heel emanciperend om dienstbode te zijn. Ik kon daar best moeilijk naar luisteren, dat zij daar zó enthousiast over waren. Omdat ik met de blik van nu denk: dit is niet oké, hier wordt iemand uitgebuit. Hoe kan je daar zo naar kijken? Dat was mijn reactie, zo voelde ik dat

MAA Ja. Nou zijn ze daar wel van teruggekomen toen ze de podcast helemaal gehoord hadden. Want bij hen in de familie was het ook een soort van mythe. Bij hen was het ook met de mantel der liefde bedekt. Ze was de beste vriendin van jouw overgrootmoeder. Die achternichtjes zijn dan van mijn leeftijd, dus die hebben ook een soort...

ML Die zijn ook opgegroeid met dat idee.

MAA Ja, en het is natuurlijk ook best wel pijnlijk om te horen... dat je lieve tante is uitgebuit of hoe hard ze heeft moeten werken. Dat voltrok zich natuurlijk ook buiten het gezichtsveld van de Marinussen. Ze was gewoon 6 dagen in de week of 13 dagen van de 2 weken bij mijn familie. En pas in de jaren 80, toen ze allebei alleen woonden en niet meer in één huis woonden, werd dat gelijkwaardiger. Dat is het stukje wat deze nichtjes hebben meegekregen.

ML dat ze allebei in een apart huis woonden en dat het meer een vriendschap werd.

MAA Precies. Dus die hele geschiedenis hebben ze eigenlijk niet meegekregen, ook omdat er van Mina niet een dagboek bijgehouden was waar ze van dag tot dag haar leven in beschreef. Dus die geschiedenis lag allemaal bij ons, maar wij moesten er met een andere blik naar kijken om Mina's verhaal los te krijgen.

NYD Denk je dat die verhoudingen nog doorspelen, die klasseverschillen?

MAA Ik merk van luisteraars dat iedereen heel anders luistert... en dat dat heel erg verband houdt met je achtergrond.

NYD En wat is dan een soort lijn die je daarin ziet?

MAA Nou, van mensen die in de familie een dienstbode hadden, die worden bevestigd in dat ongemakkelijke gevoel waar ik woorden aan geef. Maar ook wel in de dierbaarheid ervan. 'We hadden ook een Mina' die dan ook vaak echt Mina heette of Eefje of Kaatje. Dat waren echt van die namen. En van de andere kant, nazaten van dienstbodes, die het heel goed vinden dat dit verhaal zo verteld wordt, maar bij wie het ook wel echt een heleboel emotie oproept. Een soort uitgestelde woede eigenlijk over hun moeders of grootmoeders. En ja, dat kan ik me heel goed voorstellen.

NYD Maar ook het belang dat die verhalen verteld worden wat je nu gedaan hebt

MAA Jazeker.

NYD Want ook Kees maakt daar een soort statement over: het is heel belangrijk dat dit verhaal er nu is. En dat geeft hem zelfs ook weer inzicht over slavernijverleden, waar hij een beetje van was van 'nou, moeten we het daar over hebben' dat vond ik zo'n mooi moment in de podcast. Volgens mij heb ik zelfs gehuild tijdens het hardlopen, want dan zegt hij van... En nu snap ik dat dat verhaal ook verteld moet worden, omdat hij bij Mina nu ook daarvan het belang zag.

MAA Precies. Ja, want ik heb me ook wel afgevraagd tijdens dit hele onderzoek, van goh, doe ik hier eigenlijk wel goed aan? Het is heel pijnlijk

NYD Je bent het aan het wroeten, je bent alles open aan het gooien.

MAA En die mythe hield alles goed op zijn plek eigenlijk. Zowel in onze familie als bij de familie Marinusse.

ML het houdt de dingen ook in stand natuurlijk.

MAA Ja, maar goed, als mensen daarmee leven. Dus ik begon daar aan te krabben en te zeggen dat het helemaal niet zo mooi was. En ja, pas vrij laat in de montage dacht ik van: straks gaan ze dit horen, en dat is echt... Ik vreesde best wel voor hoe zij daar naar zouden luisteren. En dat was ook wel aangrijpend voor ze. En bij Kees inderdaad, riep dat ook echt wel boosheid op. Maar hij zei: ik heb nu gewoon een breder beeld ervan, en mijn beeld is verrijkt. En uiteindelijk is hij er heel blij mee. En ziet hij ook wel in dat het niet alleen maar om Mina en mijn overgrootmoeder gaat, maar om het blootleggen van een vrouwengeschiedenis en van machtsverhoudingen, de rol die klasse daarin speelt en dat we daar allemaal over moeten denken, of bij stil kunnen staan, van: waar komen we vandaan?

NYD Ja!

ML En wat zijn de linkjes met het heden? Want okee, dienstbodes zoals Mina zie je, nou ik wil niet helemaal zeggen niet meer, maar die zijn er niet echt meer, maar wat zijn de vergelijkbare beroepen nu?

NYD Nou, ik moest dus wel ook denken aan mijn eigen moeder die dus in het huishouden van mensen heeft gewerkt als schoonmaker. En die dan ook soms wel een beetje gezien

werd van: oh gezellig, en dan blijft ze nog even hangen. En dan werd dat eigenlijk steeds langer.

MAA Ja

NYD En dat dat dus eigenlijk een best wel scheve verhouding is. Want mijn moeder kwam thuis, en die zei tegen ons van ja, ik wilde eigenlijk wel weg, maarja

ML Dat kan niet

NYD Je wil ook bij die mensen, en ik moet hier ook gewoon de was doen, weet je wel, ik moet hier ook gewoon weer zorgen.

MAA Precies. Het wordt eigenlijk nog steeds, huishoudelijk werk wordt nog steeds niet als serieus werk gezien.

NYD Nee. En dit is gewoon 2000 nog wat waar ik het over heb, he? Dat is helemaal niet...

ML Ja, precies

MAA Ja precies. Er is een heel mooi proefschrift van Sjoukje Botman, de sociologe, die heeft daar onderzoek naar gedaan, naar de verhouding tussen werkgevers en huishoudelijk werkers.

NYD Ja

MAA Daar heeft ze dus heel veel huishoudelijk werkers voor geïnterviewd, die zich dan beklagen over vaagheid inderdaad, en communiceren via briefjes, maar ook het niet helder afbakenen van taken.

NYD Ja

MAA Dus het ongemak zit bij de werkgever.

ML Ja

MAA Die voelt zich daar ongemakkelijk bij. De werknemer wil gewoon serieus genomen worden, die wil duidelijke instructies en die kijkt helemaal niet neer op haar - vaak is het toch wel een zij - haar eigen werk.

NYD Werk, nee. Die wil gewoon...

ML Nee maar de werkgever tippelt het huis uit, want die wil liever niet geconfronteerd worden met dat er iemand in diens huis iets aan het schoonmaken is.

NYD Ja

MAA Nee, precies. En dan zit er ook nog meer ongemak bij vrouwen dan bij mannen, want vrouwen zijn ook nog behept met het idee dat ze

ML Je moet het zelf doen

MAA Moet het zelf doen, want het is toch het ideaal van de huisvrouw dat nog steeds een beetje meespeelt. Maar dat je dat vak dus serieus moet nemen en dat je daar ook heldere afspraken over moet maken. Ook over: wat als je ziek bent,

NYD Vakantiedagen

MAA Vakantiedagen, alle dingen die... Het is natuurlijk informeel vaak, en vaak ook zwart.

Dat betekent dat, nouja, in coronatijd hebben we dat gezien. Er waren er heel veel huishoudelijk werkers die

ML Ja, die hadden gewoon geen inkomsten

MAA Nee, precies. Dus dat serieus nemen, ja dat zou een mooie les kunnen zijn.

ML Ja, want, we hebben het hier al vaker over gehad in de podcast, dat je dus, als je een schoonmaker in dienst hebt, of het nou zwart is of niet dat maakt niet uit: je bent een werkgever. Ook voor de wet ben je een werkgever. Dus je bent verplicht om na te denken over vakantiedagen, je bent verplicht om na te denken over ziektedagen. En eigenlijk moet je dus uitrekenen: wat moet je iemand betalen per uur om te zorgen dat dat een beetje... Ja, want iemand heeft ook gewoon een belas - ja, belasting, hoe dat gaat dan weer, geen idee, want als het zwart is, ja, hm... Maar mensen hebben hun rekeningen te betalen en hun pensioen op te bouwen. En daar ben jij als werkgever mede verantwoordelijk voor.

MAA Ja. Ja.

ML En dat hebben veel mensen, die zien dat niet zo.

MAA Nee precies. En Sjoukje, die zei dus: je moet het echt zien als een luxe.

ML Ja

MAA Zoals uit eten gaan. Want veel mensen, die hebben dan, op een gegeven moment zeggen ze: "Ja maar, dan verdient ze evenveel als ik! Dat kan toch niet?" Nouja, dat zegt al iets

ML Maar waarom niet? Ja!

MAA over hoe je dat werk waardeert, of niet waardeert eigenlijk. Onderwaardeert.

ML Ja.

MAA Ja

ML Betaal je schoonmakers, mensen.

NYD Ja!

ML Betaal ze goed

NYD En er komt nog wat leuks aan, even als afsluiter. Want in augustus ben jij te gast op het Nazomerfestival in Zeeland. Wat kunnen de mensen verwachten, wat ga je doen, waar kunnen we heen?

MAA Er komen allerlei programma's, ook rond 'De plantage van onze voorouders'. Die podcast is tot een muziektheatervoorstelling bewerkt door Orkater. Dat wordt in reprise genomen en die speelt ook op dat festival. We gaan rond 'Mina & Mevrouw' ook een wandel- en fietsroute wandelen

NYD langs het bushokje!

MAA En we gaan daarover praten met mensen uit de podcast, onder wie mijn moeder en ik.

ML Heel leuk

NYD En ook jouw moeder die dat allemaal maar meedoet.

ML Ja!

NYD Ik vind dat ook een pluim waard hoor!

ML Ja, vind ik echt, want je hoort haar gewoon... *maakt kotsgeluid*

NYD zuchten en oogrollen en denken van: hier wil ik niet aan!

MAA Ja

ML En dan tóch meedoen.

NYD En het dan toch aangaan, ja, dat is ook dapper dat ze dat allemaal maar doet.

MAA Zeker, daar ben ik er ook heel dankbaar voor. En ik ben jullie trouwens ook heel dankbaar, moet ik toch even zeggen. Want ik heb me hier jaren dan toch tegen heug en meug in die dagboeken van mijn overgrootmoeder gestort. En dan had ik echt zo'n behoefte aan een tegenwicht en ook aan een soort jonge stem. Ik zat natuurlijk allemaal met een generatie van mijn moeder te praten en heel erg in dat verleden. En dan reed ik terug naar Amsterdam en over de Zeelandbrug heb ik heel vaak naar jullie podcast geluisterd, of ik zie dat dan nu zo voor me...

NYD Nou

ML Wat leuk

MAA Om mijn feminisme een beetje op te spicen.

NYD Dat er weer even een beetje feministisch gebabbel ook in je oor zat?

MAA Ja, dat er andere mensen waren die zich opwonden.

NYD Ook over deze

ML Ook over die dingen, ja

MAA Ja precies

ML En er zijn transcripten van Mina en Mevrouw, toch?

MAA Ja, voor doven en slechthorenden, op vpro.nl/mina. Dus ja, ze zijn toegankelijk.

NYD Gaan we ook allemaal in de show notes zetten.

ML Ja

EINDTUNE

NYD Dit was aflevering 182! Heel veel dank, Maartje Duin.

ML Maartje Duin!

NYD *grinnikt* Mina en Mevrouw is natuurlijk te beluisteren via alle podcastapps, dat lijkt me volstrekt logisch. En De plantage van onze voorouders ook, als mensen dat nog niet geluisterd hebben moeten ze dat absoluut gaan luisteren. En dus het transcript van Mina en Mevrouw is te vinden in onze shownotes. En die shownotes, waar vind je die dan? Op damnhoney.nl/aflevering-182, en daar vind je dus ook ons transcript, een paar dagen na het verschijnen van deze aflevering.

ML Daniël van de Poppe, Lucas de Gier, Liesbeth Smit dankjulliewel voor... alles!

NYD Voor alles! Editen, muziek maken, website...

ML Voor alles! Zij zijn ook soort van onze dienstbodes *lacht*

NYD Zo zou je het kunnen zeggen, en dan worden ze ook nog eens níet betaald.

ML Erg.

NYD Schandalig. Nou jawel, ze worden trouwens wel betaald.

ML Een beetje

NYD Ook heel veel dank aan onze superhelden van de transcriptclub: DARIA, Paulien, Yvonne, Paula, Pieke, Guusje, Maaike, Tess, Anna, Claartje, Maaike, Robin, Julia, Cheyenne en Xiao-Mei

ML Kom maar door met POST

NYD Ja, leuk

ML We love post. Dilemma's, levensvragen, weet ik het: info@damnhoney.nl

NYD Oh we kunnen misschien vast zeggen waar de volgende aflevering over gaat, dan kunnen mensen post insturen?

ML Ja!

NYD Het gaat over single zijn!

ML We gaan het hebben over het single leven

NYD Hadden we Maartje Duin ook voor kunnen uitnodigen

MAA Niet meer

ML Ja, maar nu ook mezelf weer. *lacht*

NYD Hee!

ML Hee, verse single hier aan tafel, dus ja leuk. Eeeh...

NYD Geld

ML Geef geld

NYD Mag ook, op PETJEAFF.COM/DAMNHONEY. Vanaf 1 euro per maand word je bonusbal en krijg je onder andere toegang tot onze bonuspodcast genaamd 'Je doet het er maar mee'. Want we editen 'm niet, we doen niks, we babbelen gewoon wat weg...

ML Ja, over onze levens

NYD Ja

ML Serieus nemen! Want zo zijn wij. Maar je kan het ook niet doen

NYD zelf wetennnnn

ML Bye